

חמשה עשר בשבט

מפרשים⁵ שג' הרגלים נקבעו על התבונה
אה: פסח בזמן האביב; שבועות, חג ה-
קציר – קציר חטים, וחגג'ס בזמן האסיף.
וטעם הדבר שנקבעו מועדי השנה על
צמיחת התבואה – ע"ד החסידות:

בני ישראל נקראים, תבואה ה', כמ"ש
"קודש ישראל לה' ראשית תבואתה", ו-
כתיב, "וזרעתי לי בארץ", כי ירידת
נשמות ישראל בארץ הלזו היא כמו זריעה
בארץ. והנה ארז"ל, "כלום אדם זורע
כורס⁶ אלא להכניס כמה כורין", שתכלית
הזריעה היא ריבוי הצמיחה, שמחטה א'
צומחות חטים רבות, וכן הוא בבני"ן, ש-
תכלית, "וזרעתם" בארץ, שהיא ירידה
עצומה, מאיגרא רמא לבירא עמיקתא,
היא, "צמיחת" וגידול הנשמה שע"י ירידה
זו, כמאמר הידוע: "ירידה זו צורך עלי",
שע"י ירידת הנשמה למטה הרי היא מתע-
לית למדרגה עליונה ביותר, גבוהה ביו-
תר מדרגת הנשמה כפי שהיתה קודם ירי-
דתה למטה.

ועוד זאת: מצמיחת התבואה יש ללמוד
גם אופן עבודת נשמות ישראל:

- (5) ראה פנים יפות משפטים כג, יד"ט.
- (6) ראה אוה"ת משפטים ע' אקעח ואילך. סה"מ
- תר"ל ע' קלב. ועוד. – וראה סה"מ מלוקט ח"ה ע'
קסט ואילך.
- (7) ירמ"ב, ג.
- (8) הושע ב, כה.
- (9) פסחים פז, ב.
- (10) כ"ה בתורא ר"פ בשלח. ובגמ' שם – טאה.
- ובתורא בשלח שם (קסט, ב) – קב.
- (11) ראה תורא שם. הנסמן באוה"ת משפטים
שם.
- (12) ע"פ ל' חזיל חגיגה ה, ב.

א. תנן בריש מס' ראש השנה: "ארבעה
ראשי שנים הם, בא' בניסן ר"ה למלכים
ולרגלים כו' באחד בשבט ר"ה לאילן כו'
דברי ב"ש, בית הלל אומרים בחמשה עשר
כו'".

והנה מלבד השייכות הכללית בין כל
ד' ראשי השנים [דכיון שכולם נשנו ב-
משנה אחת ונקראים בשם "ראש השנה",
מובן, שיש שייכות ביניהם גם בתוכן עני-
נמן] הרי ע"פ הכלל הידוע, "נערץ סופן
בתחלתו ותחלתו בסופן" מובן, שתוכן ה-
ראש השנה שנשנה בתחילת המשנה – א'
בניסן ר"ה למלכים ולרגלים – שייך
במיוחד לראש השנה לאילן שנשנה בסוף
המשנה.

זאת ועוד: כיון שר"ה למלכים ור"ה
לרגלים חלים באותו יום – בא' בניסן –
מסתבר שיש שייכות מיוחדת ביניהם.

ב. ויובן זה בהקדם מ"ש הבחיי" (ועוד

- (1) כדמצינו גם להלכה – ראה הגמיי' הל' שו-
פר רפ"א: כיון דמתניתין ארבעה ראשי שנים בהדי
הדדי אידמו נמי להדדי בהא מילתא דכולן שוין דאין
להתענות. וכ"ה בתשובות מהר"ם מרוטנבורג (דפוס
פראג ס"ה). מרדכי ר"ה רפ"א (ס"י תשא). ועוד. –
וראה ע"ד הקבלה פת"ח שכי"ה פ"ז (נעתק במלאכת
שלמה ריש ר"ה).
- (2) ס' יצירה פ"א מ"ז.
- (3) אף שבגמ' שם (ד, א ובפרש"י) מפרש דקאי
על רגל שבו, דהיינו ט"ו ניסן – מ"מ מזה שנשנה
במשנה, בא' בניסן ר"ה כו' מובן ששייך (גם) לא'
בניסן. ובמ"א נת' (לקי"ש ח"א ע' 243 הערה 16) ע"פ
דיוק הלשון "ראש חודש" (ולא תחילת החודש),
שיום זה כולל בתוכו כל ימות החודש (לקו"ת ר"ה
נח, סע"א. שפע טל ש"ח פ"ג). ע"ש.
- (4) בא יג, ד. משפטים כג, יז.

הנשמה שבגדר „צמיחה“, שהיא עלי' שלא בערך (עד שנעשית כמצאיות חדשה) היא ע"י השמחה דוקא. וכידועי' בענין שמחה פורצת גדר, שע"י שמחה אמיתית מתבטאים כל הגדרים וההגבלות של האדם, וזהו שהעלי' הנפלאה הנפעלת בהנשמה ע"י עבודתה בארץ, שנעשית כמצאיות חדשה (כנ"ל), נעשית על ידי שמחה, פריצת הגדרים כו'.

ג. ועפ"י יש לבאר הטעם שג' הרגלים נקבעו על זמני תבואת השנה:

שני הענינים הנ"ל הגורמים ל„צמיחת“ ועליית הנשמה, ביטול (רקבון) ושמחה – ישנם ב„שלוש רגלים“:

מחד גיסא, „רגלים“ הוא מלשון „רגל“ [שלכן „קטן כו' שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית“ פטור מראי¹⁸, כי „שלוש רגלים“ כתיב, וכפרש"י¹⁹ „הראוי לעלות ברגליו חייב הכתוב“, וכן איתא בגמ'²⁰ ד„חיגר ברגלו אחת פטור מן הראי' שנאמר רגלים“] – וידוע, ש„רגל“ מורה על העבודה דקבלת עול מלכות שמים, שאינו עושה רצון ה' בגלל הבנתו והשגתו או רגש לבו (אהבת ה' ויראתו), אלא עושה כן מחמת קבלת עול (וזהו ענין הרקבון והביטול שבה וריעה):

ולאידך, הרי הם „מועדים לשמחה“, והיא השמחה המתגלית בעת הצמיחה והעלי'.

וזהו גם הנקודה המשותפת שבין ר"ה לרגלים ור"ה למלכים:

תפקידו של מלך ישראל [שהכוונה ברה"ה למלכים היא למלכי ישראל²⁰] הוא

א) צמיחת התבואה אינה מהחטה עצמה הנזרעת בארץ, אלא ע"י רקבון החטה הנזרעת, שע"י שהזרע נרקב ובטל לגבי הכח הצומח שבארץ, ה"ז מעורר את כח הצומח שבארץ להצמיח שבילים של חטים. ומה מובן עוד ענין – שההוספה הנעשית ע"י צמיחה אינה תוספת של כמות לחוד (שמחטה אחת נעשה ריבוי גדול), אלא י"ל שהיא כמו התהוות חדשה, איכות אחרת¹⁴.

וכן הוא גם בירידת ועליית הנשמה, שהדרך להגיע ל„צמיחת“ הנשמה ע"י ה' זריעה בארץ, היא ע"י שהאדם הוא בתנועה של ביטול (ע"ד ענין הרקבון), ונפשי כעפר לכל תהי', דהיינו העבודה בדרך קבלת עול (שהיא „ראשית העבודה ועיקרה ושרשה“, וכמ"ש בתניא קדישא¹⁵), ש' ע"י עליית הנשמה ו„צמיחתה“ היא עלי' שלא בערך כלל, שנעשית כמו מצאיות חדשה ממש.

ב) כשם שבזריעה גשמיית נאמר¹⁶ „הזורעים בדמעה ברנה יקצורו, הלוח ילך ובכה נושא משך הזרע בא יבוא ברנה נושא אלומותיו“, שע"י ש„זורעים בדמעה .. ובכה“ דוקא, בכבי' וביטול, הנה „ברנה יקצורו .. יבוא ברנה נושא אלומותיו“ – עד"ז הוא בעבודת בני ישראל, שע"י הביטול והזריעה בארץ נעשית מזה ה' שמחה בזמן הצמיחה והגילוי.

ויש לומר, שבעבודה רוחנית, השמחה המתגלית בעת העלי' אינה ענין צדדי לבד (דכיון שרואה הצמיחה לכן הוא שמח) אלא היא שייכת להעלי' גופא, דעליית

(13) ראה תניא אגה"ק ס"ח (קיג, א). תיאור בהוספות ויקהל (קיד, ד ואילך). ובכ"מ.

(14) ראה תניא אגה"ק סוס"כ (קלב, א ואילך).

וראה סה"מ תרנ"ז ע' קעה"ו.

(15) רפמ"א.

(16) תהלים ככו, ה"ו. וראה אוה"ת שם ס"ע

אקפט ואילך.

(17) ראה באורכה סה"מ תרנ"ז ע' רכג ואילך.

(18) משנה ריש תגיגה.

(19) שם ג, א.

(20) ר"ה ג, א. וראה תוד"ה למלכים במשנה.

ילקוט²⁸: „אתה מוצא שלש שמחות כתוב בחג . . אבל בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו אפילו שמחה אחת, למה, אתה מוצא שבפסח התבואה נידונית ואין אדם יודע אם עושה השנה תבואה אם אינו עושה לפיכך אין כתוב שם שמחה . . וכן אתה מוצא שאין כתוב בעצרת אלא שמחה אחת . . ולמה כתב בה שמחה אחת מפני שהתבואה נכנסת בפנים, ומה טעם אין כתוב שם שתי שמחות לפי שפירות האילן נידו- נין . . אבל בחג לפי . . שהתבואה ופירות האילן בפנים לפיכך כתב שלש שמחות.”

ונמצא, שגודל השמחה דחג הסוכות הוא לפי שאז „פירות האילן בפנים” (ולא רק התבואה שנכנסת בפנים בזמן עצרת).

ויש לומר הטעם (הפנימי) לזה (בהמשך להנ”ל):

התכונות הנ”ל שבענין הזריעה הרי הן ביתר שאת ויתר עז באילנות. שהרי אין צמיחת התבואה בגדר מציאות חדשה ממש בגלוי, כי גם הזרע הנזרע הוא חטה או שעורה וכיו”ב (שיש בו טעם וראוי לאכיל- לה), משא”כ בנטיעת אילנות הרי הגרעין הנזרע אין בו טעם, והפירות הצומחים מ- האילן הם איכות אחרת לגמרי מהגרעין הנזרע.

ומטעם זה יש חילוק בין זריעה ונטיעה בנוגע לזמן הצמיחה, דבזריעה „אין צריך שהות כ”כ ועיכוב מזמן הזריעה עד ה- צמיחה²⁹, משא”כ בנטיעה ד, יש שהות ו- עיכוב רב בזמן צמיחתו כו”³⁰, והיינו מצד ריחוק הערך שבין הגרעין הנזרע והפירות הצומחים ממנו.

ולאידך, יש מעלה גדולה בצמיחת פירות האילן לגבי צמיחת תבואה³¹, ד-

לפעול בכל עם ישראל ענין הביטול לה” (זורעים בדמעה, ביטול ורבון), שעיי”ז הוא מעלה את בני לעלי גדולה ביותר.

וכידוע ביאור כ”ק אדמו”ר הצ”צ, ש- ענינו של מלך ישראל הוא, להמשיך בכל בני ישראל הביטול למלך מלכי המלכים הקב”ה. דהנה אצל מלך ישראל צ”ל תכ- לית ושלמות הביטול להשם, כמחז”ל²² „אין על גביו אלא ה’ אלקיו” [שלכן „ה- מלך כיון שכרע שוב אינו זוקף”²³, שאין זה ענין של זהירות (שלא יגבה לבו מצד התנשאותו בתור מלך), אלא זה גופא הוא ענינו של מלך, להביא עצמו לביטול ב- תכלית, עד שאינו יכול לזקוף את עצמו בעמדו לפני השם], ועל ידי שהעם מבט- לים את עצמם אל המלך, כמ”ש²⁴, שום חשים עליך מלך וכדרש”ח²⁵ „שתהא אימתו עליך”, נמשך בהם הביטול של המלך למלך מלכי המלכים הקב”ה.

ויש לומר, שעיי”ז ביטול זה של העם ל- המלך, הרי הוא מגבי ומעלה אותם ל- מדריגה עליונה יותר. דהיות שהמלך הוא בתכלית ההתנשאות והרוממות²⁶, ו- כמ”ש²⁶ „משכמו ומעלה גבוה מכל העם”, לכן ביכלתו להגבי’ ולהעלות את בני ישראל לעלי גדולה כזו שלמעלה מזו שמצד עצמם²⁷ – בדוגמת ענין הצמיחה, שהיא התהוות חדשה כנ”ל.

ד. והנה בענין שמחת המועדים יש חי- לוקים בשלשה רגלים עצמם, וכמבואר ב-

(21) בסהמ”צ מצות מינוי מלך בתחלתה.

(22) משנה הוריות י, א.

(23) ברכות לד, ריש ע”ב.

(24) פ’ שופטים יז, טו.

(25) כתובות יז, א. קידושין לב, ב.

(26) עד שמלך פורץ גדר כו’ (פסחים קי, א).

(27) ש”א ט, ב.

(28) להעיר מסהמ”צ להצ”צ שם פ”ג בענין

פעולת המשיח בתור מלך.

(28) אמור רמז תרנז.

(29) ל’ הלכות בחוקותי מט, ד.

(30) ראה בכ”ז לקו”ת שם.

ובעבודת האדם יש לומר ע"פ מ"ש³²
 „כי האדם עץ השדה” ואיתא בגמרא³³
 דקאי על תלמידי חכמים, ועפ"ז, המעלה
 דצמיחה שבאילן היא מצד המעלה דתו-
 רה, והיינו לפי שבתורה מודגש שההצ-
 לחה בה תלויה בענין היגיעה דוקא, „ש-
 תהיו עמלים בתורה”³⁴, כמאמר³⁵ „יגעת –
 ומצאת”, שע"י העמל והיגיעה בתורה, ה-
 קשורים עם ביטול האדם, זוכים לצמיחה
 והצלחה שלא בערך להיגיעה, המביא
 לשמחה אמיתית, „הזורעים בדמעה ברנה
 יקצורו”.

(משיחת ט"ו בשבט תשל"ה)

פירות האילן ראויים לאכילה מיד, דלא
 כתבואה שהחטה הנצמחת אינה ראוי' ל-
 מאכל כמו שהיא³¹, וצריך כמה מלאכות
 עד שנעשית ראוי' לאכילה.

וזוהו הטעם לגודל השמחה של חג
 הסוכות דוקא, דכיון שאז הוא לא רק
 אסיפת התבואה, אלא גם דפירות אילן,
 נמצא, שאז הוא זמן תכלית השלימות
 בענין הצמיחה.

ה. וע"פ כהנ"ל מובנת השייכות בין
 ר"ה למלכים ולרגלים (שבתחלת המשנה)
 לר"ה לאילן (שבסוף המשנה) – דנעוץ
 תחלתו בסופן, שהעילוי הנרמז בתחילת
 המשנה (ר"ה למלכים ורגלים), הצמיחה
 והעלי' (שלא בערך), נעוץ בסופן, ר"ה ל-
 אילן, שבו מודגשת שלימות ענין הצמיחה,
 שהיא באילנות דוקא (כנ"ל).

(32) פ' שופטים כ, יט.

(33) תענית ז, א.

(34) תוי"כ (ופרש"י) ר"פ בחוקותי.

(35) ראה מגילה ו, ב.

(31) ראה יבמות (סג, א) „אדם מביא חיטין חיטין

כוסס” (בתמי' – רש"י. וראה הגהות הב"ח שם).

יתרו

ו"ל בפשטות, שפרש"י זה בא בהמשך לפירושו בתחילת הענין: על „כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל“ פרש"י „לבית יעקב, אלו הנשים תאמר להן ב- לשון רכה. ותגיד לבני ישראל, עונשין ודקדוקין פרש לזכרים, דברים הקשין כ- גידין, ונמצא שבאופן מסירת דברי השם ה' חילוק עיקרי בין אנשים לנשים, של- אנשים ה' צריך לפרש העונשין והדק- דוקין, ואילו לנשים לא פירש העונשין אלא דיבר בלשון רכה.

ועפ"ז הוה אמינא, שדברי ה' כאן נאמ- רו למשה רק באופן כללי, ואח"כ בעת מסירת הדברים לבנ"י היו חילוקים, ש- לאנשים הוסיף בפירוש העונשין והדק- דוקין (כדי שיהיו הדברים קשים), ולנשים פחת מהם כדי לקיים הציווי ד, תאמר להן (לנשים) בלשון רכה" – וקמ"ל הכתוב „אלה הדברים“, „לא פחות ולא יותר“, שדברי ה' נאמרו כאן באופן שלא ה' צריך משה להוסיף עליהם.

ב. אלא שעדיין אין הענין מיושב ל- גמרי, כי ענין ה„דקדוקין“ שייך רק בציווי מפורט, ובפסוקים אלה לא נאמר אלא זי- רוז כללי „אם שמעו תשמעו בקולי ושמר- תם את בריתי“: וכן לא נתפרשו שום עונ- שין על העדר קיום התורה, כ"א רק דברי

א. „כהי תאמר לבית יעקב גו' אתם ראייתם גו' ועתה אם שמעו תשמעו בקולי גו' ואתם תהיו לי וגו' אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל“. ובפרש"י על התי- בותי „אלה הדברים“ כ' „לא פחות ולא יותר“.

והקשו במפרשים, למה תיסק אדעתין שמשה רבינו יפחות או יוסיף על דברי ה' עד שהוזקק לאזהרה מיוחדת „אלה ה- דברים אשר תדבר אל בני ישראל – לא פחות ולא יותר“? ואם יש צורך בכך, למה לא מצינו כן בציוויים אחרים?

בגור ארי" תי, „דס"ד שמשא יהי מ- פתה אותם מעצמו, לא שיוסיף על דבר ה' רק יהי מוסיף עליהם דברי ריטוי מעצמו ויאמר להם שאלו דברי עצמו, גם זה אסור, וטעמא דמילתא שלא יאמרו אח"כ כי נתפתו יותר מדי לקבל התורה“.

אבל פירוש זה מיישב רק הצורך ב- אזהרה שלא יוסיף („לא יותר“), ועדיין קשה אמאי הוזקק לאזהרה ד„לא פחות“, דכי יש ס"ד שמשא רבינו לא ימסור לבנ"י דברי השם במילואם?

(1) פרשתנו יט, יג.

(2) שם, ו.

(3) להעיר מרש"י וראי (ו, ב) „פעם אחת כו' ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו כו'“. אבל (א) שם איירי בשליחות לפרעה (וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 73 ואילך), ולא מצינו כן בציוויים לישראל (שכפ' בא כו'). וראה רש"י שמות ד, טז. (ב) ג"ז אזהרה רק שלא יוסיף, ולא שלא יפחות.

(4) וכ"ה בדבך טוב (בהגהה). והאיל משה (באר היטב). וראה רע"ב לפרש"י כאן. אה"ח כאן. ועוד.

(5) ברע"ב כאן, „וגם לא תפחות מהם שמא ית- יראו מעונש ויבואו לקבל המצות מיראה“ (וראה גם אה"ח שם). אבל זהו רק טעם שלא יפחות, ועצ"ע

מהי הס"ד שמשא יפחות מדברי ה' עד שצריך להזהירו ע"י.

ומה שתי' במשכיל לדוד ובאר בשדה על פרש"י, שהי' חושש שבנ"י לא יבינו הדברים כראוי (ע"ש), צ"ע, דלאחרי שהקב"ה ציווה לו בפירוש למסור הדברים, איך יעלה על דעתו שלא לקיים ציווי ה' (לו יהא אפילו שיש חשש כו')?

(6) יט, ג.